

Weidevogels in het zuidelijk deel van Waterland

Analyse van veldresultaten uit 2012 in relatie tot het provinciale
weidevogelbeleid

Weidevogels in het zuidelijk deel van Waterland

Analyse van veldresultaten uit 2012 in relatie tot het provinciale weidevogelbeleid

Kees Scharringa, Frank Visbeen, Dorien Hoogeboom

Met medewerking van:

Ecologisch Onderzoeks- en Adviesbureau Van der Goes en Groot

Landschap Noord-Holland

Rapportnummer: 12-042

2012

Inhoudsopgave

AUTEURS

Kees Scharringa
Frank Visbeen
Dorien Hoogeboom

FOTO COVER

Gerard Bos

PROJECTCOÖRDINATIE

Dorien Hoogeboom

OPDRACHTGEVER

Provincie Noord-Holland

RAPPORT VAN

Afdeling Onderzoek &
Advies
van Landschap Noord-
Holland,
Postbus 222, 1850 AE
Heiloo
december 2012

WIJZE VAN CITEREN

Scharringa, K. (C.J.G.), F.
Visbeen, D.M.
Hoogeboom, 2012. Wei-
devogels in het zuidelijk
deel van Waterland. Ana-
lyse van veldresultaten
uit 2012 in relatie tot het
provinciale beleid. Rap-
portnummer 12-042,
Landschap Noord-Hol-
land, Heiloo.

RAPPORTNUMMER

12-042

1. Inleiding	7
2. Methode en gegevens	9
2.1 Inventarisatie weidevogels	9
2.2 Analyse van gegevens	9
3. Provinciaal beleid	13
3.1 Weidevogelvidie Noord-Holland	13
3.2 Natuur- en landbouwgebied	14
3.3 Stelsel Natuur- en Landbouwbeheer	15
4. Resultaten	17
4.1 Soorten, aantallen en dichtheden	17
4.2 Trends	21
5. Samenvatting, conclusies en aanbevelin- gen	27
Literatuur	29
Bijlage 1	31
Bijlage 2	33

1. Inleiding

Aanleiding

Waterland is een karakteristiek veenweidegebied in Laag Holland en is een van de belangrijke kerngebieden van weidevogels in Nederland (Teunissen et al, 2012). In Waterland liggen verschillende natuurgebieden met een weidevogel doelstelling. Verder hebben veel boeren, gecoördineerd door de Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Water, Land & Dijken (WLD), op een grote oppervlakte agrarisch land met de Provincie Noord-Holland overeenkomsten afgesloten in het kader van het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL).

In 2012 heeft Landschap Noord-Holland in opdracht van de provincie Noord-Holland voor de Provinciale Natuur Inventarisatie (PNI) het zuidelijk deel van Waterland gebiedsdekkend geïnventariseerd op weidevogels. De provincie gebruikte deze gegevens voor haar weidevogelbeleid en andere aspecten op het gebied van ruimtelijke ordening en natuurbeheer. De provincie kan hiermee enerzijds haar doelstellingen van de Provinciale Weidevogelvisie (2009) toetsen en anderzijds de ontwikkeling van de weidevogels volgen. Voor het laatste aspect heeft zij informatie nodig voor het uitdrukken van de kwaliteit van de verschillende (agrarische) natuurbeheertypen met een weidevogel doelstelling binnen het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL).

Vraagstelling

De centrale vraag is hoe de huidige weidevogelstand in het zuidelijk deel van Waterland zich verhoudt met het provinciaal beleid? Om aan deze informatie behoefte van de provincie te voldoen heeft Landschap Noord-Holland de volgende deelvragen opgesteld:

- Wat is de huidige situatie van de weidevogelstand in dit deel van Waterland?
- Wat is de huidige situatie in de weidevogelleefgebieden, binnen en buiten de natuurgebieden (EHS) en in gebieden met agrarisch natuurbeheer (SNL A01)?
- Wat is de ontwikkeling van de aantallen weidevogels in dit deel van Waterland, in relatie tot de weidevogelleefgebieden en de natuurgebieden (EHS)?

Het onderzoek resulteert voor Waterland in een rapportage met daarin onder meer analyse en kaartbeelden van de weidevogelaantallen (huidige situatie, dichtheden & trends); van de soortenrijkdom; van de ontwikkeling in de weidevogelleefgebieden; van de weidevogels binnen en buiten de EHS; en de relatie met de SNL.

Opbouw rapport

In hoofdstuk 2 beschrijven we aanpak, telgebieden en de gegevens die zijn gebruikt voor de analyses. In hoofdstuk 3 lichten we het provinciale beleid toe zoals de Provinciale Weide-

vogelvisie, de ligging van de weidevogelleefgebieden, de ligging van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), en het SNL. In hoofdstuk 4 presenteren we de resultaten van 2012 wat betreft de weidevogels (soorten, aantallen, dichtheid, ontwikkeling, ontwikkeling weidevogelleefgebieden en ontwikkeling in de EHS). In hoofdstuk 5 besluiten we met conclusies en aanbevelingen. In bijlage 1 is achtergrondinformatie opgenomen over de beheerpakketten SNL A01.01 en de SNL kaart.

Organisatie

De Provincie Noord-Holland is de opdrachtgever voor het project. Dorien Hoogeboom, Kees Scharringa en Frank Visbeen, allen werkzaam bij het team Onderzoek & Databeheer van de afdeling Onderzoek en Advies van Landschap Noord-Holland, hebben het onderzoek gecoördineerd, gegevens geanalyseerd en de rapportage geschreven. Het veldwerk is uitgevoerd door het Ecologisch Onderzoeks- en Adviesbureau Van der Goes en Groot. Dit bureau heeft ook een bijdrage geleverd bij de rapportage. Leden van het Kenniscentrum Weidevogels hebben commentaar geleverd op een concept van het rapport.

2. Methode en gegevens

2.1 Inventarisatie weidevogels

De weidevogelinventarisatie is uitgevoerd volgens de methode voor het Broedvogel Monitoring Project - Weidevogels (BMP-W) van Sovon (Van Dijk & Boele, 2011). Deze methode is al vele jaren in gebruik bij de PNI en is in Nederland de standaardmethode voor weidevogelinventarisaties.

Het onderzoeksgebied bestaat uit 35 telgebieden (22 - 858 ha). Deze telgebieden zijn in de periode tussen begin april en begin juni vier maal volledig onderzocht op het voorkomen van weidevogels. Het Ilperveld en Polder IJdoorn zijn in juni nog een vijfde maal onderzocht. De veldbezoeken vonden over het algemeen plaats vanaf zonsopgang tot in de middag en zijn uitgevoerd door ervaren weidevogeltellers. Het meeste veldwerk is lopend uitgevoerd. Enkele gebieden zijn deels per boot geïnventariseerd, waaronder Varkensland en het Ilperveld.

Het weer beïnvloedt de activiteit van vogels. Bij harde wind, neerslag, lage en ook hoge temperaturen zijn weidevogels minder actief. Geprobeerd is dergelijke omstandigheden tijdens de inventarisatiebezoeken zoveel mogelijk te vermijden. Bij het veldwerk zijn alle geldige waarnemingen van de weidevogelsoorten ingetekend op veldkaarten die daarna op kantoor zijn gedigitaliseerd. Vervolgens zijn de gedigitaliseerde waarnemingen bewerkt tot territoria (of broedparen) met behulp van een door Van der Goes en Groot ontwikkeld clusterprogramma dat werkt met de Sovon-criteria. Na de automatische clustering zijn de resultaten gecontroleerd en eventueel aangepast. Het uiteindelijke resultaat van de inventarisatie is een GIS-bestand met records met kenmerken (o.a. soort) en ligging van gegevens (x en y coördinaten). Met deze gegevens zijn aantallen en dichtheden (aantal territoria of broedparen per 100ha) per gebied of regio eenvoudig te bepalen.

De gegevens zijn onder andere met het GIS-programma Spatial Analyst (ESRI) bewerkt tot kaarten met relatieve dichtheden (Kernel Density). Deze kaarten laten in een oogopslag zien waar de hoogste (relatieve) dichtheden voorkomen. Dezelfde kaarten op basis van eerdere tellingen geven inzicht in veranderingen in de ruimtelijke patronen.

Telgebieden

Het onderzoeksgebied is voor de weidevogelinventarisaties binnen de PNI onderverdeeld in telgebieden. De grootte van deze telgebieden varieert (22 - 858ha) en is vooral afhankelijk van landschapsopbouw, aanwezige bebouwing en infrastructuur. De telgebieden zijn van elkaar gescheiden door zaken die voor weidevogels barrières vormen, zoals brede wateren, infrastructuur en bebouwing en zijn als het war te beschou-

wen als 'weidevogelkamers'. De telgebieden zijn genummerd met een code waarvan de eerste drie cijfers betrekking hebben op een polder of afwateringseenheid.

In 2012 werden 35 telgebieden met een totale oppervlakte van 8.375 ha onderzocht. Hiervan is 6.790 ha cultuurland (grasland plus bouwland). In figuur 2.1 is de ligging van de geïnventariseerde telgebieden met de code en in tabelvorm de namen.

Het weer

Weersomstandigheden die voor en tijdens het broedseizoen optreden kunnen van invloed zijn op de aantallen broedvogels die zich in een gebied vestigen en het tijdstip wanneer agrarische werkzaamheden zoals bemesten en maaien plaatsvinden. Hier wordt een globaal beeld geschetst van de weersomstandigheden voor en tijdens het broedseizoen van 2012.

De winter van 2011/2012 was zacht, maar werd getekend door een opmerkelijke koudegolf in de eerste helft van februari. Verder verliep de winter vrij nat. Sneeuw viel er nauwelijks, in tegenstelling tot de twee voorgaande winters. Maart verliep zeer zacht, droog en zonnig. April werd daarentegen vrij koud, somber en nat. Pas in het laatste weekend van april werd het zachter. De meimaand begon somber en koel. In de eerste helft van de maand viel regelmatig regen. In de tweede helft van mei werd het fraai en zonnig lenteweer. Juni verliep koel, nat en vrij somber en was de koelste junimaand sinds 1995.

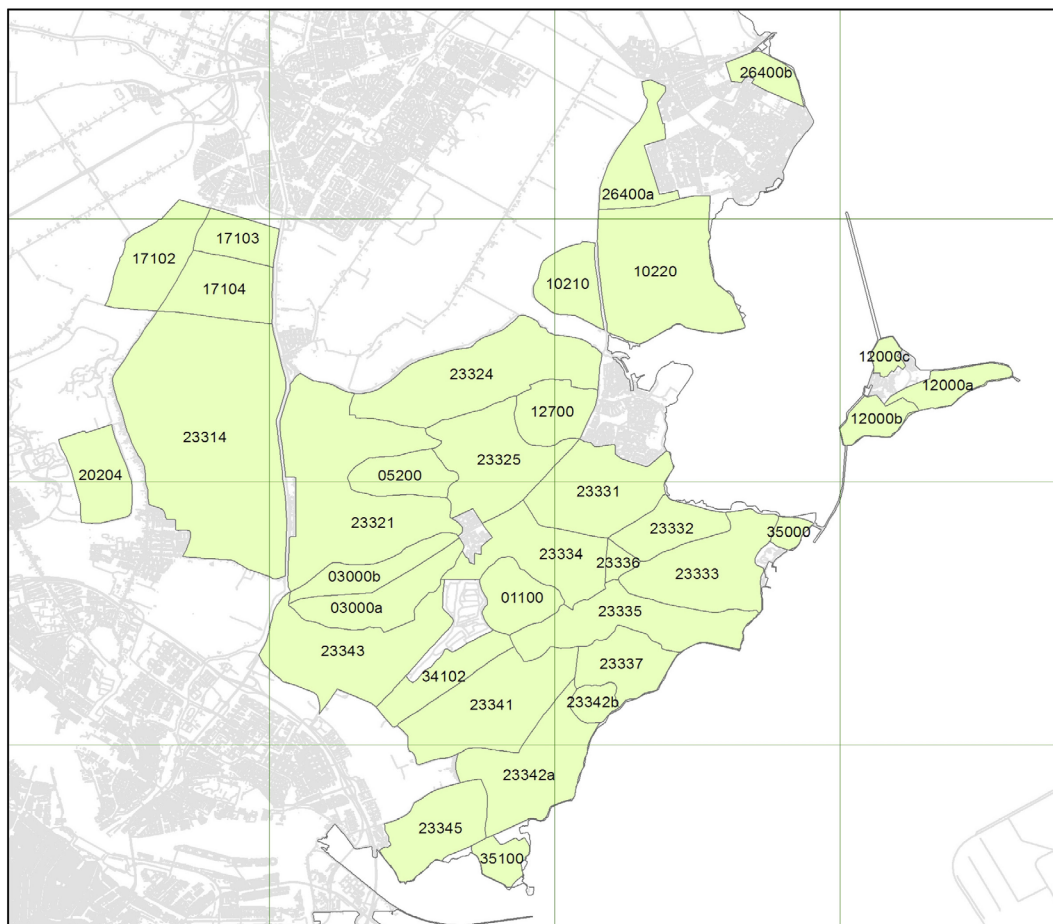
2.2 Analyse van gegevens

Voor de analyses van de huidige situatie en de ontwikkeling van weidevogels is naast literatuur en de weidevogelgegevens uit 2012, gebruik gemaakt van de volgende bestanden:

- weidevogelgegevens uit 1999-2000, 2006 en 2008-2009
- begrenzing EHS volgens de vigerende provinciale beleidskaart
- weidevogelleefgebiedenkaart (Provinciale Weidevogelvisie, 2011)
- contracten SNL A01 in 2012
- waterpeilen (Hoogheemraadschap Hollands Noorder Kwartier)
- Actueel Hoogtebestand Nederland (Rijkswaterstaat)
- Top10NL (Topografische Dienst Kadaster)

Weidevogelgegevens

Landschap Noord-Holland heeft de laatste jaren veel informatie over weidevogel in Waterland verzameld en gepubliceerd. In 2006 heeft in vrijwel geheel Waterland een gebiedsdekken-

telgebied	telgebied naam	telgebied	telgebied naam
01100	Belmermeer	23331	Verdeek en Buitengouw
03000a	Broekermeer zuid	23332	Binnengouw
03000b	Broekermeer noord	23333	Opperwoud
05200	Noordmeer	23334	Omgeving Kerk Ae
10210	Polder Katwoude west	23335	Rijperweeren en Uitdammer Die
10220	Polder Katwoude oost	23336	Zuiderwoude
12000a	Marken Moeniswerf	23337	Omgeving Barnegat
12000b	Marken Witte Werf	23341	Bloemendalerweeren en Ransdorperdie
12000c	Marken Kerkbuurt	23342a	De Munt en Kinsel
12700	Monnickenmeer	23342b	Blijkmeerpolder
17102	Polder Purmerland west	23343	Groote Blauwe Polder en Burkmeer
17103	Polder Purmerland noordoost	23345	Omgeving Durgerdammer Diepolder
17104	Polder Purmerland zuidoost	26400a	Zuiderpolder Edam Lange Weeren
20204	Twiske zuidoost	26400b	Zuiderpolder Edam Volgertocht
23314	Ilperveld	34102	Poppendammerweeren
23321	Varkensland	35000	De Nes
23324	Rietbroek en Monnikenbroek	35100	Polder IJdoorn
23325	Keerngouw, Binnen- en Buitenweeren		

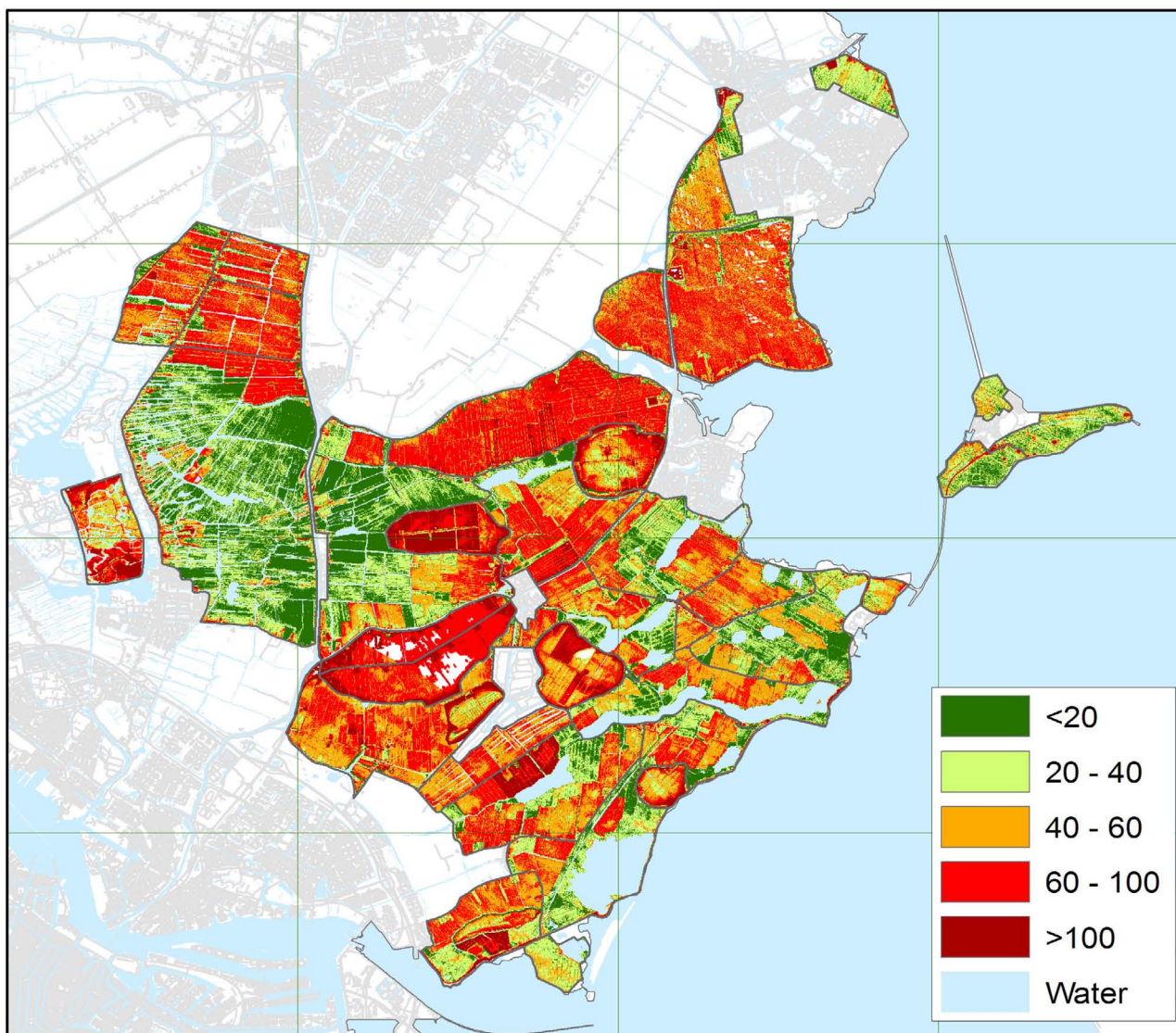
Figuur 2.1 Overzichtskaart met onderzochte telgebieden in het zuidelijk deel van Waterland in 2012.

de weidevogelinventarisatie plaatsgevonden. Uit dat onderzoek is duidelijk geworden welke gebiedsdelen tot de belangrijkste kerngebieden kunnen worden gerekend (Van 't Veer & Scharringa, 2008). Vervolgens heeft Landschap Noord-Holland in opdracht van de provincie en in samenwerking met de diverse agrarische natuurverenigingen in 2009 een gebiedsdekkend weidevogelonderzoek in alle belangrijke weidevogelgebieden van Noord-Holland laten uitvoeren, waaronder Waterland. Hieruit is een zeer gedetailleerd beeld overzichts van de actuele weidevogelstand ontstaan (Van 't Veer et al, 2010, Scharringa et al, 2012). Landschap Noord-Holland heeft in 2011 voor Waterland Oost een nadere analyse uitgevoerd en aanbevelingen gedaan voor optimalisering van het weidevogelbeheer en inrichting van het leefgebied (Visbeen et al, 2011). Voor trendberekeningen zijn er ook nog gebiedsdekkende gegevens uit 1999 en in 2000. In die beide jaren is het onderzoeksgebied door de Provincie ook op weidevogels onderzocht.

Berekening drooglegging

Uit onderzoek blijkt dat drooglegging een belangrijke randvoorwaarde is voor een stabiele weidevogelpopulatie (Van 't Veer et al 2010; Teunissen et al 2012). Op basis van de peilbesluiten en de hoogtekaart is een kaart gemaakt van de drooglegging in de winter. Deze drooglegging wordt via het peilbesluit gewoonlijk gehanteerd tot aan 1 april wanneer het zomerpeil ingaat. In de meeste gebieden is een zogenaamd omgekeerd peil aanwezig waarbij het zomerpeil hoger is dan het winterpeil of is het zomerpeil gelijk aan het winterpeil. Voor de berekening van de drooglegging zijn de bestanden met peilbesluiten en het maaiveldhoogtebestand omgewerkt naar een gridbestand met cellen van 5x5 meter. Hierna is de maaiveldhoogte afgetrokken van het peilbesluit in centimeter t.o.v. NAP. Dat levert de geschatte drooglegging op in centimeters beneden maaiveld in de periode januari-maart. In de praktijk kan sprake zijn van afwijking van deze berekening door het voeren van een eigen (hoger) waterpeil of in een enkel geval een individuele onderbemaling.

In figuur 2.2 is de berekende drooglegging van het onderzoeksgebied weergegeven. De rode gebieden hebben een grote drooglegging (>60 cm) en de groene gebieden hebben een geringe drooglegging (20-60 cm). In het grootste deel van het onderzoeksgebied zijn in het landbouwgebied blokbemalingen gesticht die voor de landbouw een optimale drooglegging van (>60 cm) verzorgen. De natuurgebieden zitten voor het grootste deel op het peil van de boezem. Als we echter kijken naar nog in te richten natuur (N00.01) zoals Rietbroek en Monnikenbroek, hebben die een te grote drooglegging voor natuurgebieden met een weidevogel-doelstelling.

Figuur 2.2 Drooglegging (in cm) in het zuidelijk deel van Waterland. Bronnen: Topografische Dienst Kadaster, Actuele Hoogtekaart van Nederland en HHNK (peilgegevens).

3. Provinciaal beleid

3.1 Weidevogelvisie Noord-Holland

Noord-Holland is rijk aan weidevogels. Van een aantal soorten broeden relatief grote aantallen in de provincie. Zo broedt van de soorten grutto, tureluur, slobbeend en kempfaan, 20% of meer van de landelijke populatie in Noord-Holland. Ten aanzien van de grutto heeft de provincie zelfs een internationale verantwoordelijkheid: ongeveer 15% van de Noordwest-Europese populatie broedt in Noord-Holland. Ondanks de opgetreden achteruitgang van weidevogels, zowel in Noord-Holland als in geheel Nederland, komen nog steeds gebieden met hoge dichtheden voor. Vanwege de grote waarde van Noord-Holland voor de weidevogels, spant de provincie zich in om de weidevogelstand op peil te houden en deze op termijn weer te laten groeien. Deze beleidsdoelstelling is vastgelegd in de Weidevogelvisie Noord-Holland (Provincie Noord-Holland 2009).

De weidevogelleefgebieden

De Weidevogelvisie Noord-Holland richt zich op weidevogelsoorten die primair broeden in grasland en deels ook in bouwland. Het provinciale beleid richt zich daarbij in het bijzonder op de volgende soortgroepen:

- steltlopers: kievit, scholekster, grutto, tureluur, kempfaan en watersnip.
- eenden: slobbeend, kuifeend, krakeend, wintertaling en zomertaling.
- zangvogels: graspieper, gele kwikstaart en veldleeuwrik.

Anders dan in het verleden richt de provincie zich ten aanzien van het weidevogelbeheer vooral op gebieden waar bepaalde minimum dichtheden aan weidevogels voorkomen, de zogeheten kerngebieden. Hierbij worden twee typen kerngebieden onderscheiden: gruttokerngebieden en weidevogelkerngebieden. Tezamen vormen zij de weidevogelleefgebieden van Noord-Holland.

De provincie zet alleen nog in, in de gebieden die geschikt zijn en waar veel weidevogels zitten. Hiertoe heeft de provincie een weidevogelleefgebiedenkaart gemaakt. Deze kaart is leidend voor de situering van weidevogelbeheer en krijgt in de Structuurvisie ook een planologische status.

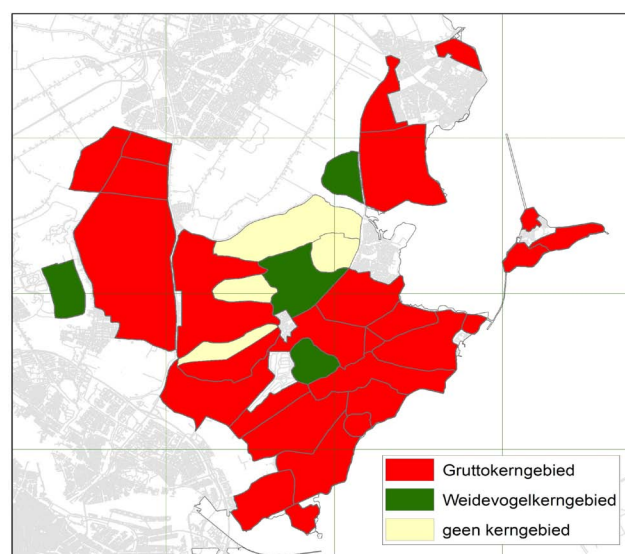
Omdat kerngebieden de spil van het provinciale beleid vormen, is de afbakening van beide typen kerngebieden belangrijk. Deze afbakening is als volgt:

Gruttokerngebieden: conform de beleidsadviezen van het landelijk Weidevogelverbond worden de gruttokerngebieden gedefinieerd als gebieden met minimaal 10 gruttobroedparen per 100 ha.

Weidevogelkerngebieden: voor de afbakening hanteert de

provincie in haar visie de ondergrenzen van het Weidevogelverbond. Weidevogelkerngebieden bezitten minimaal 20 broedparen per 100 ha van de volgende soorten: gele kwikstaart, grutto, kempfaan, kuifeend, scholekster, slobbeend, tureluur, veldleeuwrik, watersnip, wintertaling en/of zomertaling. Graspieper, kievit en krakeend worden bij de dichtheidsbepaling niet meegewogen, omdat deze soorten volgens de Weidevogelvisie minder geschikt zijn voor het definiëren van kerngebieden. De weidevogel- en de gruttokerngebieden vormen tezamen de weidevogelleefgebieden.

In figuur 3.1 is de ligging van de grutto- en weidevogelkerngebieden van Waterland aangegeven zoals opgenomen in de Provinciale Weidevogelvisie (2009) en Structuurvisie (2011) van de provincie Noord-Holland. De meeste telgebieden voldoen aan de norm van de gruttokerngebieden. Twiske Zuid Oost, Polder Katwoude west, Keerngouw, Binnen- en Buitenweeren en de Belmermeer zijn weidevogelkerngebied. De telgebieden Monnikenbroek en Rietbroek, Monnikenmeer, Noordmeer, Broekermeer noord voldoen niet aan de normen van de kerngebieden (zie voor de toponiemen figuur 2.1).

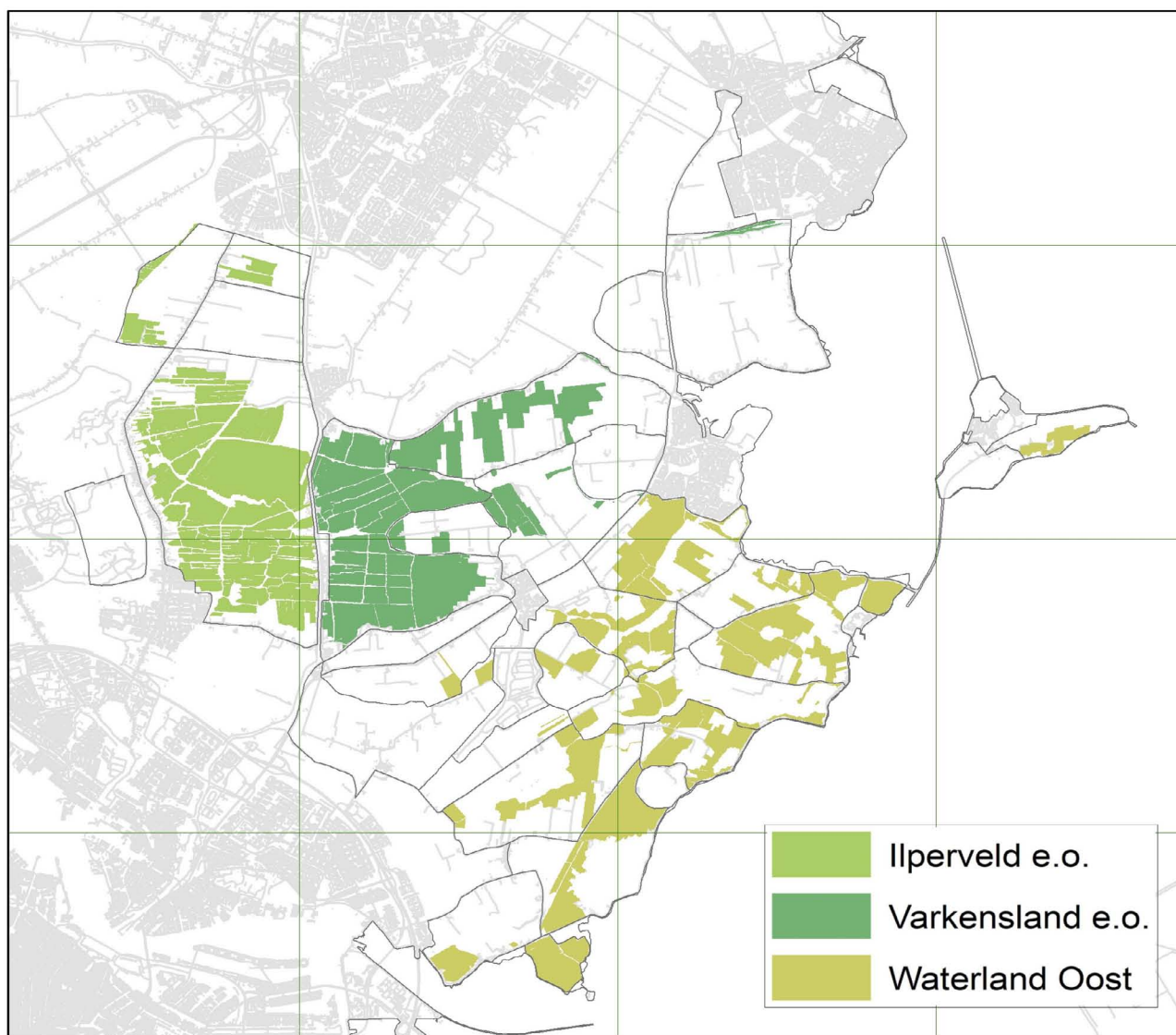

Figuur 3.1 Gruttokerngebieden en weidevogelkerngebieden (samen Weidevogelleefgebied) volgens de Structuurvisie Noord-Holland 2040 (Provincie Noord-Holland 2011).

3.2 Natuur- en landbouwgebied

De Provincie Noord-Holland is verantwoordelijk voor de realisatie van een netwerk van natuurgebieden, de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Zij doet dit samen met terreinbeherende organisaties, agrariërs, gemeenten en waterschappen. Het onderzoeksgebied bestaat uit een mix van natuur- en landbouwgebieden (zie figuur 3.2). Grote aaneengesloten natuurgebieden treffen we aan in Twiske, Ilperveld (Natura 2000), Varkensland (Beschermd Natuurmonument en tevens Natura 2000), rondom de Aeën en Dieën in Waterland Oost en Polder IJdoorn. Die gronden zijn in eigendom van Landschap Noord-Holland, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten.

ten. De laatste jaren is er steeds meer areaal nieuwe natuur gerealiseerd door particulieren (particulier natuurbeheer). Deels liggen die gronden grenzend aan reeds bestaande natuur en deels versnipperd in het gebied, bijvoorbeeld in het telgebied Rietbroek/Monnikenbroek en de Belmermeer.

Figuur 3.2 Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in het zuidelijk deel van de Waterland. Bron: Provincie Noord-Holland. De EHS is verdeeld in drie deelgebieden: Ilperveld e.o., Varkensland e.o. en Waterland Oost (incl. Marken).

3.3 Stelsel Natuur- & Landschapsbeheer

De Provincie Noord-Holland is verantwoordelijk voor de uitvoering van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) zowel voor de natuur (N-typen) als landbouwgebieden (A-typen)¹. Ze worden ingedeeld in het Natuurtype N13: Vogelgraslanden en in het Agrarisch Natuurtype A01: Agrarische faunagebieden.

Binnen het Natuurtype N13 wordt één beheertype onderscheiden waar weidevogels een doel vormen, namelijk N13.01 Vochtig weidevogelgrasland en N13.02 Wintergastenweide.

Daarnaast is in het onderzoeksgebied het beheertype N10.02 Vochtig hooiland en N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland, van belang voor weidevogels.

Binnen het Agrarisch Natuurtype A01 worden drie beheertypen onderscheiden:

- A01.01 Weidevogelgebied
- A01.02 Akkerfaunagebied en
- A01.03 Ganzenfoeragegebied.

Ten aanzien van het provinciale weidevogelbeleid zijn de beheertypen N13.01 en A01.01 relevant. Beide typen komen qua ecologie en afbakening overeen met het provinciale beleid van weidevogel- en gruttokerngebieden. Omdat van het beheertype A01.01 de landelijke kwaliteitseisen op dit moment nog niet zijn vastgesteld, wordt hier alleen het beheertype N13.01 besproken. Dit beheertype is landelijk als volgt afgebakend:

N13.01 Vochtig weidevogelgrasland: grasland met minimaal 35 broedparen per 100 ha van gele kwikstaart, graspieper, grutto, kempfaan, kluut, kuifeend, krakeend, slobbeend, tureluur, veldleeuwerik, watersnip, wintertaling, wulp en/of zomertaling.

Ten opzichte van de provinciale weidevogelvisie is het beheertype Vochtig weidevogelgrasland voor natuurgebieden kritischer. Er dient een hogere dichtheid aan weidevogels behaald te worden, waarbij de scholekster als 'meetsoort' niet wordt meegenomen. Daarentegen tellen landelijk de soorten kluut, krakeend en graspieper wel mee om de dichtheidsnorm te berekenen.

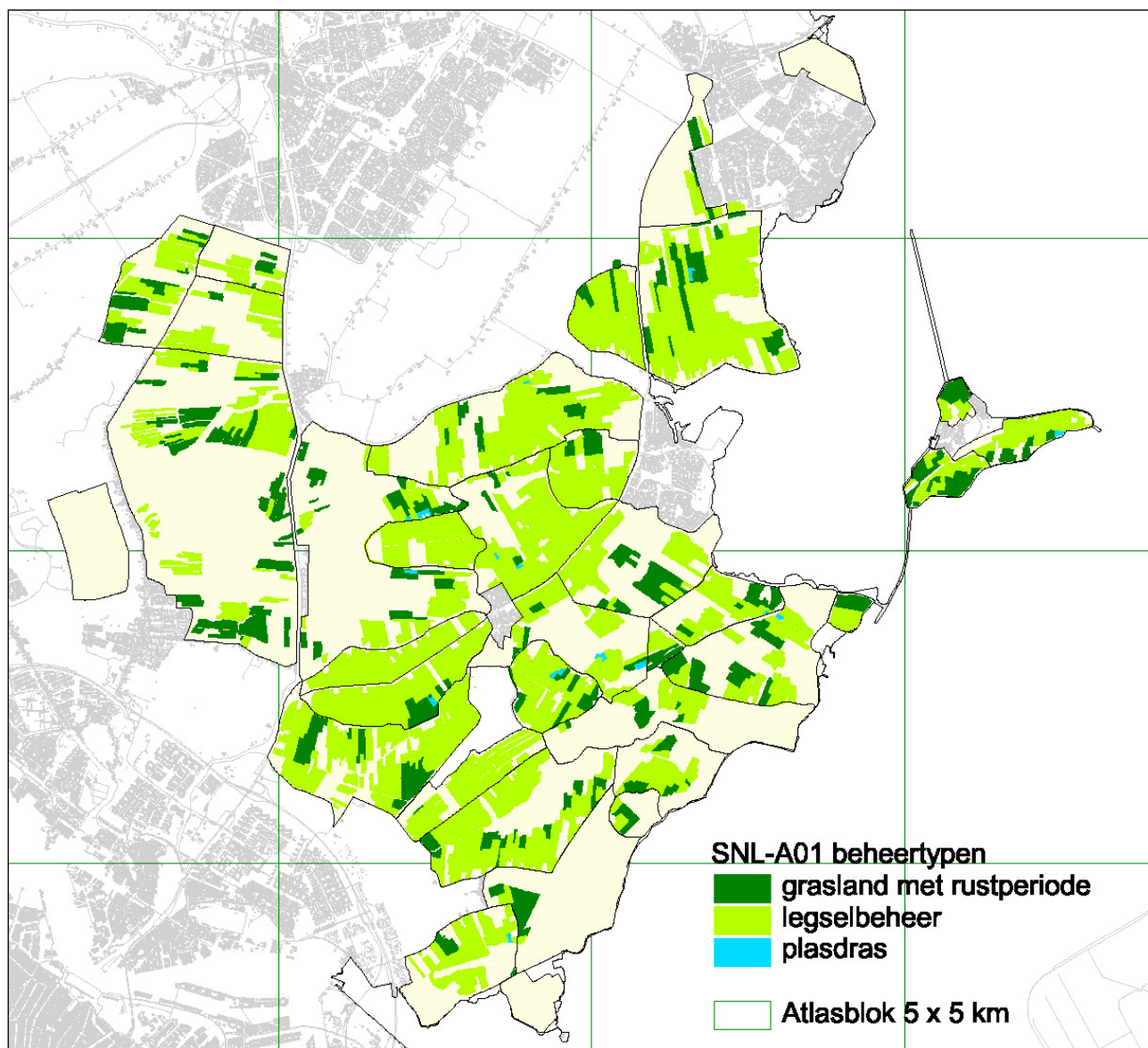
In het onderzoeksgebied ligt naast het beheertype N13.01 een aanzienlijke oppervlakte (130 ha) beheertype Vochtig hooiland (N10.02). Gebieden met dit natuurbeheertype zijn vooral gelegen in de soortenrijke weidevogelgebieden met een hoog waterpeil, zoals in het Ilperveld. Het betreft hier

vooral graslanden die een extensieve beheervorm kennen. Op percelen met het beheertype Vochtig hooiland werden in 2008-2009 de hoogste dichtheden aan weidevogels vastgesteld (Van 't Veer et al. 2010).

Het grootste deel van de oppervlakte in het onderzoeksgebied bestaat uit het beheertype SNL A01.01 (zie figuur 3.3). Dit beheertype A01.01 is verder uitgewerkt in allerlei beheerpakketten zoals legselbeheer, grasland met rustperiode en plas-dras (zie bijlage 1). Voor de aanvraag van deze beheerpakketten is een collectief beheerplan vereist. In dit plan is de inzet en de situering van de beheerpakketten aangegeven. Ten aanzien van de gruttokerngebieden moeten maatregelen aangegeven zijn die moeten zorgen voor voldoende kuikenland. De bandbreedte hierbij is 1,0 tot 1,4 ha kuikenland per gruttobroedpaar, waarvan 30 procent moet bestaan uit kruidenrijk grasland. Als kuikenland tellen verschillende gebruiksvormen mee: uitgesteld maai-beheer, extensief weiden en bollengrond (mits goed onderhouden). Tijdens het weidevogelseizoen bestaat de mogelijkheid om extra kuikenbeheer af te sluiten, het zogenaamde 'last minute' beheer. Binnen en buiten de weidevogelkerngebieden bestaan er voor de kievit en scholekster geen vastomlijnde eisen voor het beheer, behalve dat het beheer moeten bestaan uit een mix van legselbeheer en kuikenland. Voor de zangvogelgroep moet het collectieve beheerplan maatregelen bevatten die voor deze groep zinvol zijn (bijvoorbeeld vormen van randenbeheer). In figuur 3.3 is de situering van de verschillende agrarische beheertypen in 2012 weergegeven. Hierbij is het 'last minute' beheer niet opgenomen.

¹ Het Rijk en de provincie hebben een akkoord gesloten waarbij vanaf 1 januari 2014 de verantwoordelijkheid voor de SNL A-typen overgaat naar het Rijk.

² Er zijn nog een aantal soorten die meetellen bij deze norm, maar die komen niet in de Noord-Hollandse gras- en bouwlanden voor.

Figuur 3.3 Percelen met contracten SNL-A01 contracten (agrarisch natuurbeheer) met een rustperiode, plasdras en legselbeheer in het zuidelijk deel van Waterland in 2012.

4. Resultaten

4.1 Soorten, aantallen en dichtheden

Aantallen en dichtheden

In 2012 werden in het onderzoeksgebied (6.790 ha) in totaal van 13 soorten weidevogels bijna 6.000 broedparen of territoria³ vastgesteld (tabel 4.1). Dat komt overeen met een gemiddelde dichtheid van bijna 90 broedparen per 100 ha grasland plus bouwland.

Van de kritische weidevogels of beleidsoorten Noord-Holland (verder beleidsoorten genoemd, zie tabel 4.1) is de vastgestelde dichtheid ruim 50 paar per 100 ha. Van deze soorten is de grutto verreweg het talrijkst met bijna 1.600 broedparen, gevolgd door tureluur en scholekster. Hekensluiters zijn zomer- en wintertaling met 15 broedparen respectievelijk 1 broedpaar. Gelet op oppervlakte en de hoge dichtheden kan worden gesteld dat het onderzoeksgebied tot een van de belangrijkste weidevogelregio's in Noord-Holland kan worden gerekend.

De aantallen van watersnippen, grutto's en tureluurs zijn van belang vanwege het hoge aandeel van de totale Noord-Hollandse broedpopulaties dat in het onderzoeksgebied broedt. Zo broedt hier meer dan de helft van alle Noord-Hollandse watersnippen. Voor de beide andere soorten ligt dit aandeel rond de 15%.

De dichtheid van grutto en tureluur ligt iets boven het gemiddelde in de Noord-Hollandse veenweidegebieden. Deze gemiddelden zijn voor een belangrijk deel bepaald met gegevens uit 2009.

Binnen het onderzoeksgebied komen aanzienlijke verschillen in dichtheid voor. Figuur 4.1 geeft de (relatieve) dichtheid van de beleidsoorten. Naast gebieden met lage dichtheden (<20 broedparen per 100 ha) komen er plaatselijk dichtheden voor van ≥ 100 broedparen per 100 ha. Gebieden met deze hoge dichtheden vinden we in het noordelijk en oostelijk deel van Waterland Oost, op Marken en in het IJperveld. Er zijn nog een aantal kleinere 'hotspots' met extreem hoge dichtheden van ≥ 200 broedparen per 100 ha. Deze liggen in het noordelijk deel van het IJperveld, Opperwoud, op Marken en bij De Munt.

Omdat bijna de helft van het aantal broedparen van beleidsoorten in het onderzoeksgebied uit grutto's bestaat, is het niet zo verwonderlijk dat figuur 4.2 – met de (relatieve) dichtheid van grutto's – in grote lijnen hetzelfde beeld laat zien als figuur 4.1. De hierboven genoemde gebieden zijn ook de plaatsen met hoge dichtheden (≥ 50 territoria/broedparen per 100 ha) van grutto's. Ook bij de grutto is er een aantal 'hotspots' met extreem hoge dichtheden (≥ 100 territoria/

broedparen per 100 ha), bijvoorbeeld in het telgebied Ver-deek en Buitengouw ten zuiden van Monnickendam.

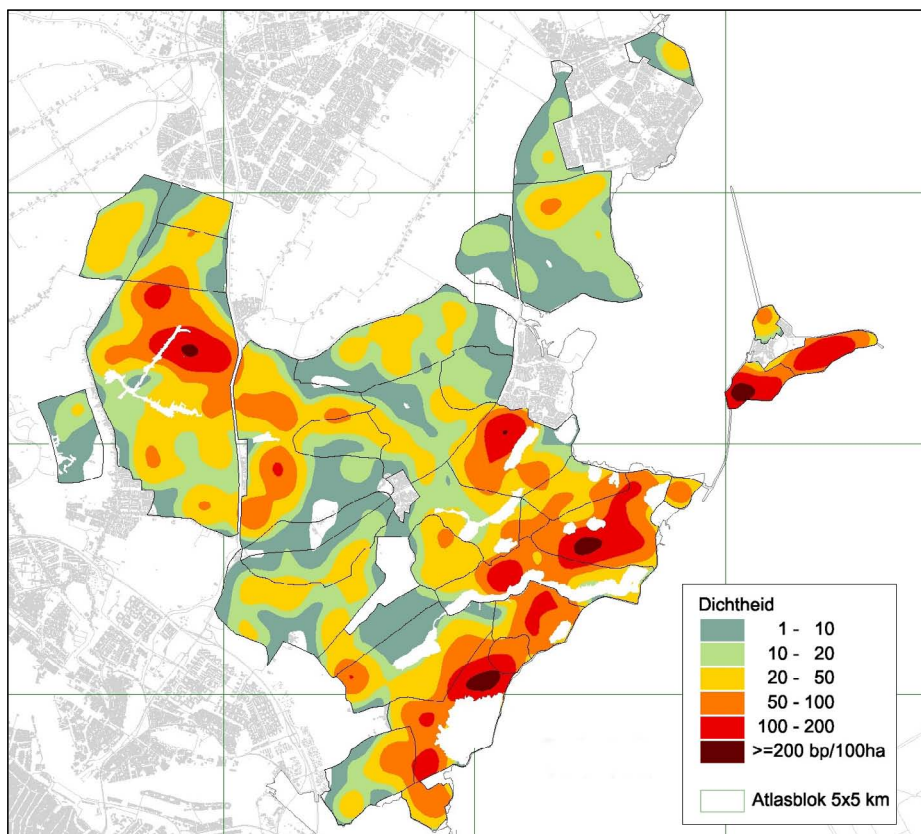
De gebieden met hoge dichtheden liggen alle in gruttokerngebied en geheel of gedeeltelijk in natuurgebied (vergelijk figuren 3.1 en 3.2). Daarnaast zijn het zonder uitzondering gebieden met hoge waterpeilen, dat wil zeggen gebieden met een drooglegging van ≤ 40 cm (vergelijk figuur 2.2).

Van de overige weidevogels – die in de Weidevogelvisie Noord-Holland niet tot de beleidsoorten worden gerekend – is de kievit de talrijkste. De dichtheid is echter veel lager dan de gemiddelde dichtheid in de Noord-Hollandse veenweide-

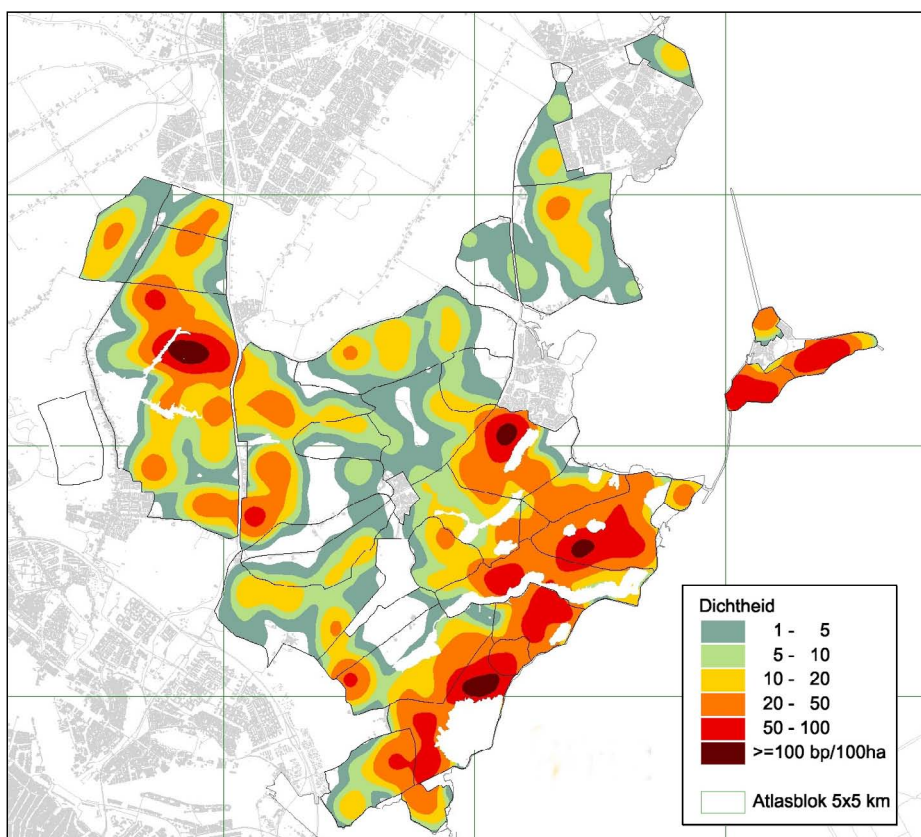
Tabel 4.1 Aantal territoria/broedparen en dichtheden (per 100 ha) van weidevogels en overige soorten, vastgesteld in het zuidelijk deel van Waterland in 2012. De weidevogels zijn uitgesplitst in beleidsoorten Noord-Holland en overige weidevogels.

soort	aantal	dichtheid
<i>Beleidssoorten Noord-Holland</i>		
grutto	1.589	23,4
tureluur	774	11,4
scholekster	466	6,9
slobeend	197	2,9
kuifeend	177	2,6
veldleeuwerik	116	1,7
gele kwikstaart	56	0,8
watersnip	32	0,5
zomertaling	15	0,2
wintertaling	1	< 0,1
totaal beleidsoorten (a)	3.423	50,4
<i>Overige weidevogels</i>		
kievit	1.463	21,5
krakeend	848	12,5
graspieper	256	3,8
totaal overige weidevogels (b)	2.567	37,8
totaal weidevogels (a + b)	5.990	88,2
<i>Overige soorten</i>		
bergeend	234	
knobbelzwaan	106	
kluut	37	
visdief	34	
tafeleend	7	
kwartelkoning	1	
bontbekplevier	1	

³ Verder zal hier steeds de term broedparen worden gebruikt.

Figuur 4.1 Dichtheid (aantal broedparen per 100 ha) van kritische weidevogels in het zuidelijk deel van Waterland in 2012.

Figuur 4.2 Dichtheid (aantal broedparen per 100 ha) van de grutto in het zuidelijk deel van Waterland in 2012.

gebieden in de periode 2006-2009. Daarbij moet worden opgemerkt dat in 2012 de aantallen kieviten de laagste waren sinds het begin van de provinciale weidevogeltellingen in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Zie hiervoor paragraaf 4.2 Trends.

Soortenrijkdom

Naast de dichtheden is de soortenrijkdom ook een graadmeter voor de kwaliteit van weidevogelgebieden. Figuur 4.3 geeft het aantal soorten weidevogels per 500 bij 500 m gridcel. Vergelijken we de figuur met de figuren 4.1 en 4.2 dan valt op dat de soortenrijke gebieden grotendeels samenvallen met gebieden met hoge dichtheden of dat de 'hotspots' op deze beide figuren zonder uitzondering samenvallen met de gridcellen met het hoogste aantal soorten op figuur 4.3. Wat in de vorige paragraaf is gezegd over de samenhang van gebieden met de hoogste dichtheden, natuurgebied en waterpeil geldt dus ook voor de soortenrijkdom. Met andere woorden de meest complete 'weidevogelgemeenschappen' komen vooral voor in of bij natuurgebieden en gebieden met een hoog waterpeil.

Weidevogelleefgebieden

Bijna 90% (ongeveer 6.000 ha) van de oppervlakte van het onderzoeksgebied wordt tot weidevogelleefgebied gerekend (zie hoofdstuk 3). Hiervan is bijna 5.400 ha ($\pm 80\%$) gruttokerngebied en ruim 600 ha ($\pm 8\%$) weidevogelkerngebied. Het is dan ook logisch dat de gruttokerngebieden de meeste weidevogels herbergen. Van de beleidsoorten broedt ruim 90% van de totale broedpopulatie van het onderzoeksgebied in de gruttokerngebieden, voor de grutto is dat zelfs 95% (figuur 4.4).

Met een dichtheid van ruim 100 broedparen per 100 ha van alle weidevogels bij elkaar opgeteld, waarvan 60 broedparen van de beleidsoorten en 28 van de grutto, herbergen de gruttokerngebieden ongeveer drie maal zo veel weidevogels als de weidevogelkerngebieden en als de telgebieden buiten het weidevogelleefgebied (figuur 4.5).

De aanwijzing van de weidevogelleefgebieden binnen het onderzoeksgebied is vooral gebaseerd op gebiedsdekkende weidevogeltellingen uit 2006 en 2009. Interessant is om na te gaan of er op grond van de gegevens uit 2012 verschuivingen optreden, met andere woorden of gebieden zich op grond van de nieuwste gegevens kwalificeren als gruttokerngebied of weidevogelkerngebied. Figuur 4.6 geeft het beeld van de weidevogelleefgebieden volgens het vigerende beleid en op basis van de gegevens van 2012. In tabel 4.2 zijn de verschuivingen in de weidevogelleefgebieden samengevat. Van de 27 gruttokerngebieden voldoen er thans vijf niet

meer aan het criterium, dat wil zeggen daar broedden in 2012 minder dan 10 paar grutto's per 100 ha. Twee gebieden kwalificeren zich nog wel als weidevogelkerngebied (totaal 815 ha), drie gebieden (totaal 434 ha) voldoen zelfs niet meer aan het criterium voor weidevogelkerngebied. Daar broedden in 2012 minder dan 20 paar van de beleidsoorten per 100 ha.

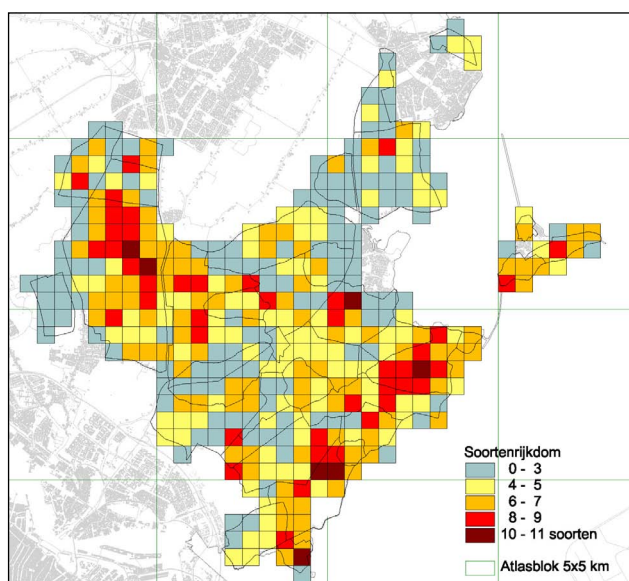
Van de vier weidevogelkerngebieden voldoen er twee (totaal 223 ha) niet meer aan het criterium. Daar staat tegenover dat één gebied (Belmermeer, 133 ha) thans voldoet aan het criterium voor gruttokerngebied.

De meeste 'negatieve' verschuivingen treden op in een strook van noord naar zuid in het centrale deel van het onderzoeksgebied. In vrijwel alle gevallen zijn dit gebieden buiten de EHS (natuurgebieden) en met lage waterpeilen (vergelijk figuur 2.2).

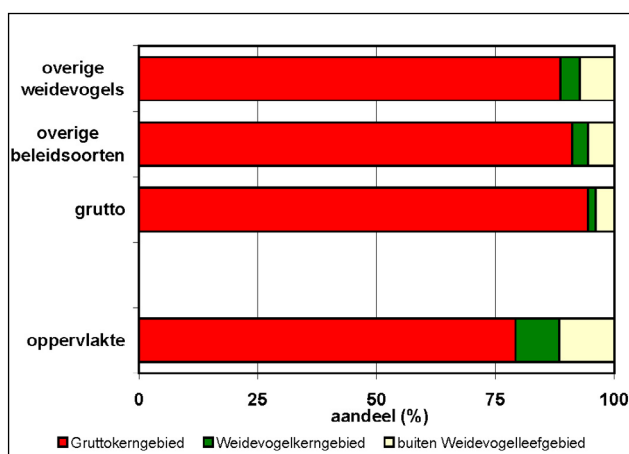
Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en agrarisch natuurbeheer (SNL A01)

Ongeveer 35% (2.382 ha) van de oppervlakte van het onderzoeksgebied wordt tot de EHS (natuurgebied) gerekend (zie hoofdstuk 3). Hiervan is 1.437 ha gerealiseerde natuur met de beheertypen N10.02 (Vochtig hooiland), 12.02 (Kruiden- en faunarij grasland) en 13.01 (Vochtig weidevogelgrasland). Daarnaast vindt op ongeveer 48% agrarisch natuurbeheer plaats in de vorm van contracten van het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL A). Omdat er binnen de EHS ook agrarisch natuurbeheer plaats vindt, is het totale aandeel met enige vorm van natuurbeheer ongeveer 60%. Van de beleidsoorten broedt 35% van de totale broedpopulatie van het onderzoeksgebied binnen de EHS met gerealiseerde natuur (op 21% van de oppervlakte), voor de grutto is dat bijna 40% (figuur 4.7). Twee soorten broeden (vrijwel) uitsluitend binnen de EHS. Dat zijn watersnip en zomertaling.

De categorie (EHS + SNL A) kent de hoogste dichtheden, ongeveer 150 broedparen per 100 ha van alle weidevogels bij elkaar opgeteld, waarvan 88 broedparen van de beleidsoorten (figuur 4.8). In de gebieden binnen de EHS, waar geen agrarisch natuurbeheer plaats vindt, liggen de dichtheden iets lager, maar zijn hoger dan in de gebieden buiten de EHS, met of zonder agrarisch natuurbeheer. Dit geldt zowel voor de beleidsoorten als de overige weidevogels. Dat de combinatie van EHS en agrarisch natuurbeheer de hoogste dichtheden kent, is minder vreemd dan het op het eerste gezicht lijkt. De percelen met deze combinatie liggen in of vaak aan de randen van natuurgebied, waar nog 'voldoende' extensieve agrarische activiteiten plaatsvinden. Soms is een deel van de natuurgebieden min of meer verruigd en

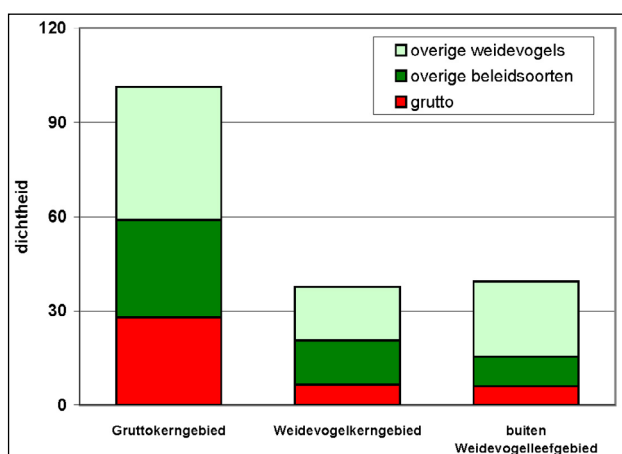
Figuur 4.3 Soortenrijkdom in het zuidelijk deel van Waterland in 2012. Weergegeven is het aantal soorten per 500m grid.

Figuur 4.4 Aandeel (%) van grutto, overige beleidsoorten en overige weidevogels binnen gruttokerngebied, binnen weidevogelkerngebied en buiten weidevogelleefgebied in het zuidelijk deel van Waterland in 2012.

Tabel 4.2 Veranderingen in aantal en oppervlakte van gruttokerngebieden en weidevogelkerngebieden op grond van de gegevens 2012. Zie voor uitleg de tekst.

	gegevens 2012		
	gruttokern- gebied	weidevogel- kerngebied	geen weidevogel- leefgebied
gruttokern- gebied	22 - 4131 ha	2 - 815 ha	3 - 434 ha
weidevogel- kerngebied	1 - 133 ha	1 - 268 ha	2 - 223 ha
geen weidevogel- leefgebied	-	-	4 - 786 ha

Figuur 4.5 Dichtheden van grutto, overige beleidsoorten en overige weidevogels in gruttokerngebied, in weidevogelkerngebied en buiten weidevogelleefgebied in het zuidelijk deel van Waterland in 2012.

daardoor minder aantrekkelijk voor weidevogels.

De SNL A kent grofweg twee typen van weidevogelbeheer, beheer met een rustperiode (inclusief plas-dras) en beheer met voornamelijk legselbeheer. Percelen met agrarisch natuurbeheer herbergen meer weidevogels dan percelen zonder agrarisch natuurbeheer (figuur 4.9). Opvallend is het grote verschil in dichtheden tussen de percelen met en zonder rustperiode. Contracten met rustperiode worden veelal afgesloten op percelen met veel weidevogels.

De contracten voor agrarisch natuurbeheer worden ingezet binnen weidevogelleefgebieden. Van de percelen met agrarisch natuurbeheer is 14% afgesloten buiten de weidevogelleefgebieden volgens het vigerende beleid (figuur 4.10). Omdat een deel van de weidevogelleefgebieden thans niet meer zouden voldoen aan de criteria zou nu een groteter deel (27% van de oppervlakte) buiten weidevogelleefgebied liggen.

Binnen de EHS zijn er duidelijke verschillen tussen deelgebieden. Als de EHS wordt opgedeeld in een deelgebied IJperveld e.o. een deelgebied Varkensland e.o. en een deelgebied Waterland Oost (incl. Marken) (zie figuur 3.2) dan worden de hoogste dichtheden aangetroffen in Waterland Oost en de laagste in Varkensland e.o.

Het ligt voor de hand om na te gaan in hoeverre wordt voldaan aan het criterium van 35 paar per 100 ha van de meetsoorten SNL (zie paragraaf 3.3). Figuur 4.11 geeft de dichtheden van de meetsoorten SNL in de drie genoemde deelgebieden van het natuurbeheertype N13.01 (Vochtig weidevogelgrasland).

Verreweg de hoogste dichtheid binnen het type N13.01 is vastgesteld in Waterland Oost. In de beide andere deelgebieden voldoet dit type ook ruimschoots aan het criterium. Ook het natuurbeheertype N10.02 in het IJperveld e.o. haalt dit criterium ruim (anders dan bij het type N13.01 geen instapeis). Het natuurbeheertype N12.02 is buiten beschouwing gelaten vanwege de geringe oppervlakte (44 ha).

Ondanks de genoemde verschillen tussen en binnen de diverse vormen van natuurbeheer is een belangrijke conclusie dat in het zuidelijk deel van Waterland zowel de EHS als de SNL-A contracten met een rustperiode, van groot belang zijn voor weidevogels.

4.2 Trends

Trends in het onderzoeksgebied

In de periode 1999-2012 zijn er in het onderzoeksgebied vier gebiedsdekkende weidevogeltellingen uitgevoerd. De resultaten van deze vier tellingen zijn te vinden in tabel 4.3.

In deze periode is het totaal aantal van de beleidsoorten in het gebied afgenomen van ruim 4.500 tot ruim 3.300 broedparen, van bijna 70 tot 52 broedparen per 100 ha (-25%). Voor de grutto is de afname nog iets groter van ruim 2.400 tot ± 1.560 broedparen, van 38 tot ruim 24 per 100 ha (-35%). De sterkste afname komt voor rekening van de veldleeuwerik. Deze soort is ruim 60% afgenomen. Niet alle beleidsoorten zijn in de genoemde periode afgenomen. De tureluur, watersnip, slobbeend en zomertaling zijn min of meer gelijk gebleven, de kuifeend is duidelijk toegenomen.

Bij de overige weidevogels (kievit, krakeend en graspieper) lijkt de afname mee te vallen (-18%). Dat beeld klopt niet voor de kievit, want deze soort is sterk afgenomen (-44%), maar die afname wordt in het totaal van deze drie soorten deels gemaskeerd door de sterke toename van de krakeend (van 268 naar 821 paar).

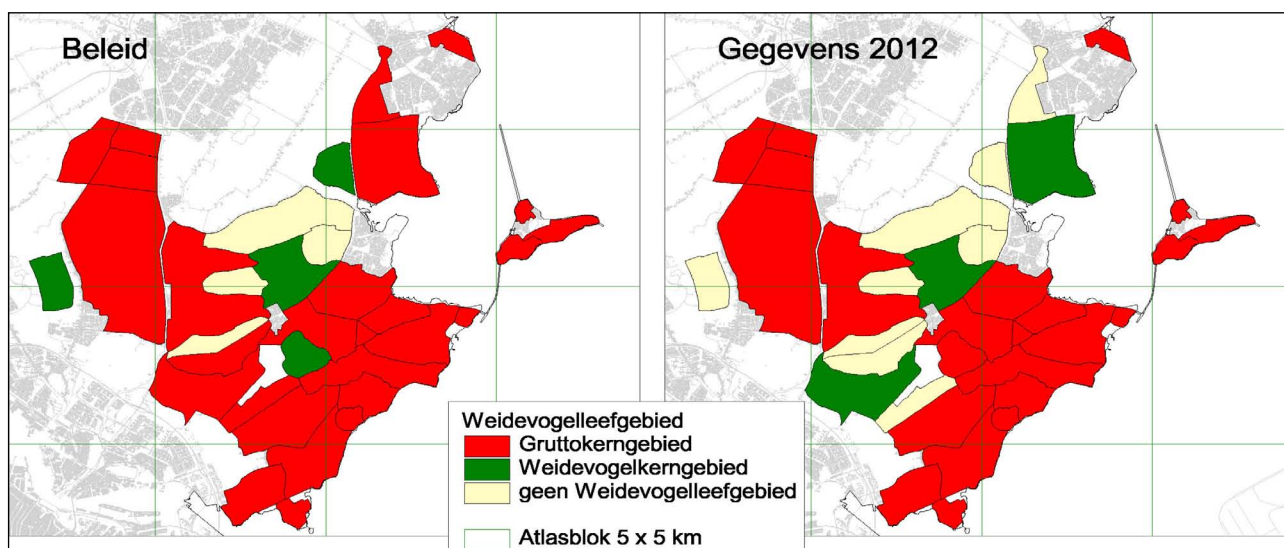
Naast de vergelijking van de totale aantallen van de vier gebiedsdekkende tellingen is een vergelijking van de ruimtelijke patronen van de vier tellingen interessant. Figuur 4.12 toont aan dat er grote verschillen zijn in de (relatieve) dichtheden van de beleidsoorten. In 1999-2000 komen er vrijwel overal nog vrij hoge tot hoge dichtheden voor. Als we vervolgens de beelden als een soort film laten lopen, zien we dat de vlakken met hoge dichtheden (≥ 50 broedparen per 100 ha) in twee deelgebieden uiteenvallen: delen van het IJperveld en Varkensland in het westen en delen van Waterland Oost en Marken in het oosten. In het centrale deel ontstaat als het ware een wig met lagere dichtheden van noord naar zuid. Hierbij is vooral ook de grote afname in de Polder Katwoude opvallend.

Hetzelfde beeld vinden we ook terug bij de grutto (figuur 4.13), zij het nog wat extremer. Bij deze soort is de contractie naar steeds kleinere gebieden met hoge dichtheden nog duidelijker.

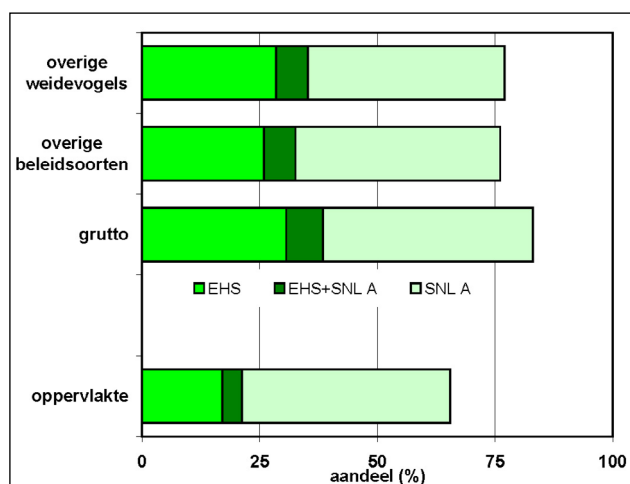
Conclusie: Het is al eerder genoemd en wordt hier nog eens duidelijk geïllustreerd: de weidevogels trekken zich steeds meer terug naar kleinere gebieden die bijna altijd samenvallen met de EHS en/of in gebieden met hoge waterpeilen (vergelijk figuren 2.2 en 3.2).

Weidevogelleefgebied en EHS

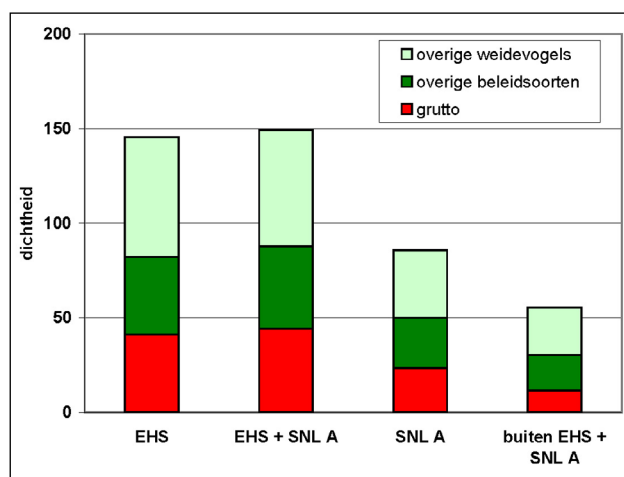
Omdat het overgrote deel ($\pm 80\%$) van het onderzoeksgebied uit gruttokerengebied bestaat, is het niet zinvol om na te gaan of er verschillen zijn in trends binnen en buiten weidevogel-

Figuur 4.6 Weidevogelleefgebieden in het zuidelijk deel van Waterland volgens de Structuurvisie Noord-Holland 2040 (Provincie Noord-Holland 2011) en op basis van de gegevens van 2012. Zie voor uitleg de tekst.

Figuur 4.7 Aandeel (%) van grutto, overige beleidsoorten en overige weidevogels op percelen binnen de Ecologische Hoofdstructuur* (EHS), binnen de EHS met contracten SNL-A01, op percelen buiten de EHS met contracten SNL-A en op percelen zonder (agricarisch) natuurbeheer in het zuidelijk deel van Waterland in 2012. (*gerealiseerde natuur met toegekende natuurbeheertypen N10.02, N12.02 en N13.01)

Figuur 4.8 Dichtheden van grutto, overige beleidsoorten en overige weidevogels op percelen binnen de Ecologische Hoofdstructuur* (EHS), binnen de EHS met contracten SNL-A01, op percelen buiten de EHS met contracten SNL-A en op percelen zonder (agricarisch) natuurbeheer in het zuidelijk deel van Waterland in 2012. (*gerealiseerde natuur met toegekende natuurbeheertypen N10.02, N12.02 en N13.01)

leefgebied of tussen de beide categorieën kerngebieden. Interessanter is om na te gaan of de bovenstaande bewering dat de weidevogels zich steeds meer terugtrekken binnen de EHS ook is te staven aan de hand van verschillen in trends binnen en buiten de EHS (met gerealiseerde natuur met beheertypen N10.02, N12.02 en N13.01).

Figuur 4.14 geeft de (gestapelde) dichtheid van de grutto, de overige beleidsoorten en de overige weidevogels binnen en buiten de EHS vastgesteld tijdens de vier gebiedsdekkende tellingen in de periode 1999-2012. Buiten de EHS is de totale dichtheid aan weidevogels in die periode afgenomen met ongeveer 30% en is de dichtheid van de grutto bijna gehalveerd. Binnen de EHS is de totale dichtheid aan weidevogels vrijwel gelijk gebleven en is de dichtheid van de grutto slechts met 12% afgenomen. Zelfs bij een weinig kritische soort als de kievit is er een verschil in de trend. Buiten de EHS neemt het aantal af met 50%, binnen de EHS met ongeveer 35%.

Conclusie: Het is duidelijk dat gemiddeld genomen de aantallen weidevogels buiten de EHS afnemen en binnen de EHS op peil blijven of slechts licht afnemen. Op grond van de vastgestelde trends in het zuidelijk deel van Waterland kan wor-

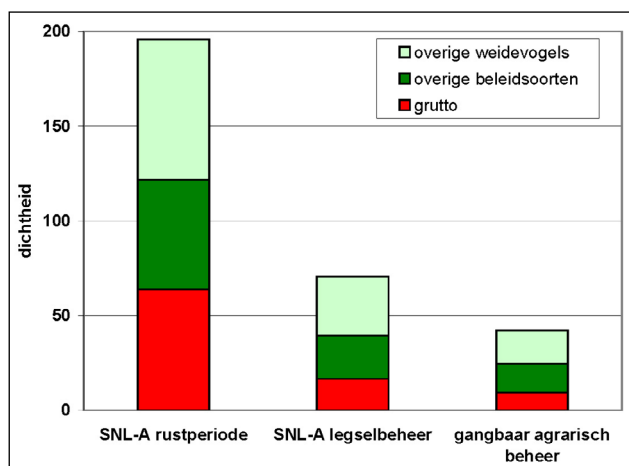
den gesteld dat de EHS (natuurgebied) in toenemende mate van belang is voor het behoud van weidevogels en dus voor de realisatie van het provinciale beleid, zoals verwoordt in de Weidevogelvisie Provincie Noord-Holland.

In deze paragraaf is verder geen aandacht besteed aan de trends van weidevogels binnen en buiten gebieden met agrarisch natuurbeheer en tussen de verschillende vormen van agrarisch natuurbeheer. Een dergelijke analyse is ingewikkeld omdat er in de loop van de beschouwde periode (1999-2012) deels wisselingen hebben plaatsgevonden binnen de contracten (plaats, beheervorm e.d.). Hierdoor is het niet mogelijk om een analyse binnen de opdracht voor deze rapportage uit te voeren.

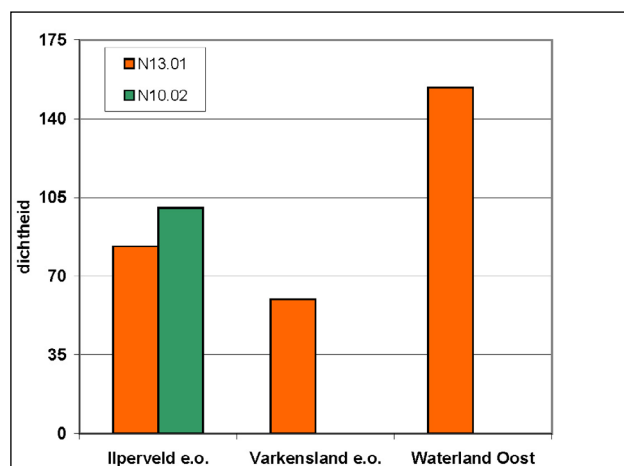
Landelijk vindt op dit moment discussie plaats over het kerngebiedenbeleid (Teunissen et al, 2012). De gegevens uit dit onderzoeksplan en abiotische kenmerken geven aanleiding dit nader uit te werken.

Tabel 4.3 Aantal territoria/broedparen en dichtheden (per 100 ha) van weidevogels, vastgesteld in het zuidelijk deel van Waterland in 1999-2000, 2006, 2008-09 en 2012. De weidevogels zijn uitgesplitst in beleidsoorten Noord-Holland en overige weidevogels. De oppervlakte die alle vier tellingen is geteld, bedraagt 6398 ha grasland en bouwland.

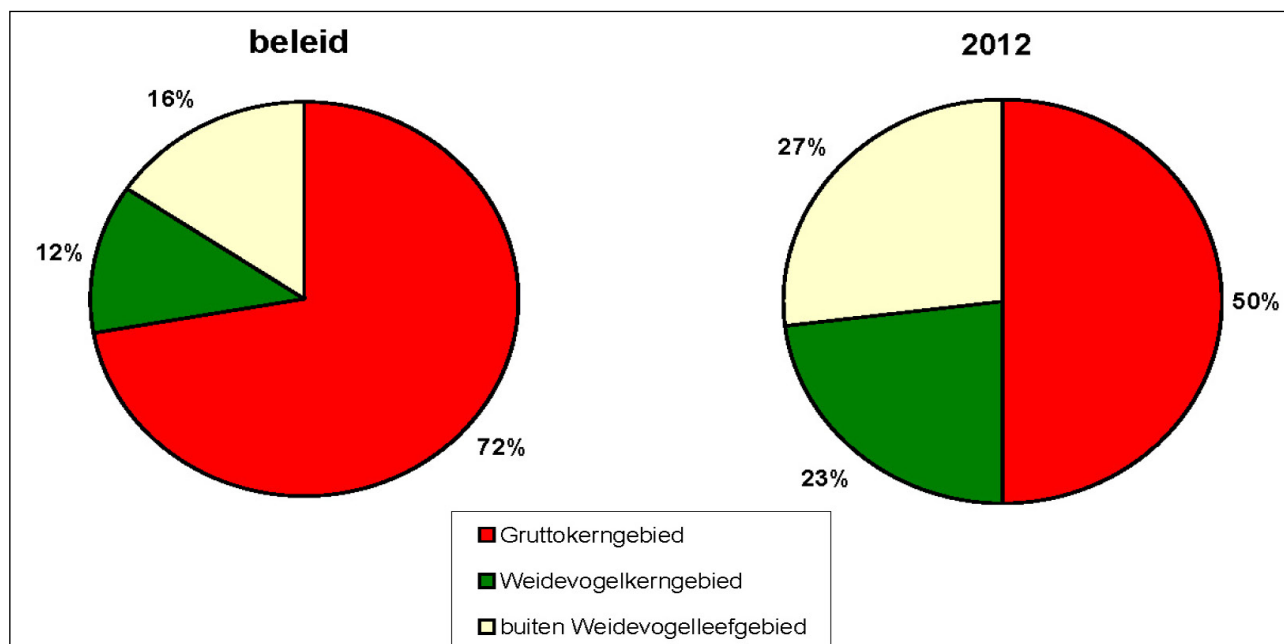
soort	aantal				dichtheid			
	2012	2008-09	2006	1999-2000	2012	2008-09	2006	1999-2000
<i>Beleidssoorten Noord-Holland</i>								
grutto	1.559	1.555	1.986	2.425	24,4	24,3	31,0	37,9
tureluur	764	801	773	730	11,9	12,5	12,1	11,4
scholekster	447	488	568	643	7,0	7,6	8,9	10,1
slobeend	195	233	260	180	3,0	3,6	4,1	2,8
kuifeend	160	182	139	94	2,5	2,8	2,2	1,5
veldleeuwerik	116	113	187	301	1,8	1,8	2,9	4,7
gele kwikstaart	56	60	36	84	0,9	0,9	0,6	1,3
watersnip	32	26	40	19	0,5	0,4	0,6	0,3
zomertaling	15	18	19	17	0,2	0,3	0,3	0,3
wintertaling	1	7	5	8	< 0,1	0,1	0,1	0,1
kemphaan	-	1	7	6	-	< 0,1	0,1	0,1
totaal beleidsoorten (a)	3.345	3.484	4.020	4.507	52,3	54,5	62,8	70,4
<i>Overige weidevogels</i>								
kievit	1.436	1.877	2.595	2.578	22,4	29,3	40,6	40,3
krakeend	821	785	765	268	12,8	12,3	12,0	4,2
graspieper	255	242	198	233	4,0	3,8	3,1	3,6
totaal overige weidevogels (b)	2.512	2.904	3.558	3.079	39,3	45,4	55,6	48,1
totaal weidevogels (a + b)	5.857	6.388	7.578	7.586	91,5	99,8	118,4	118,6

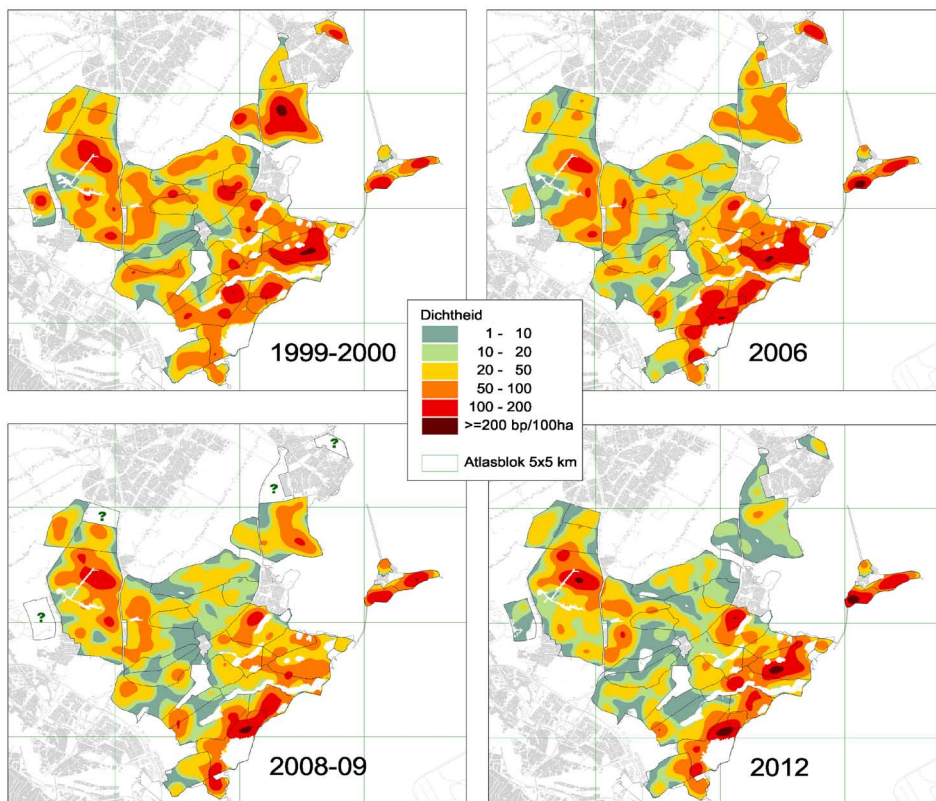
Figuur 4.9 Dichtheden van grutto, overige beleidsoorten en overige weidevogels percelen op percelen met contracten SNL-A01 met een rustperiode, op percelen met contracten SNL-A01 met legselbeheer en op percelen met een gangbaar agrarisch beheer (zonder enige vorm van natuurbeheer) in het zuidelijk deel van Waterland in 2012.

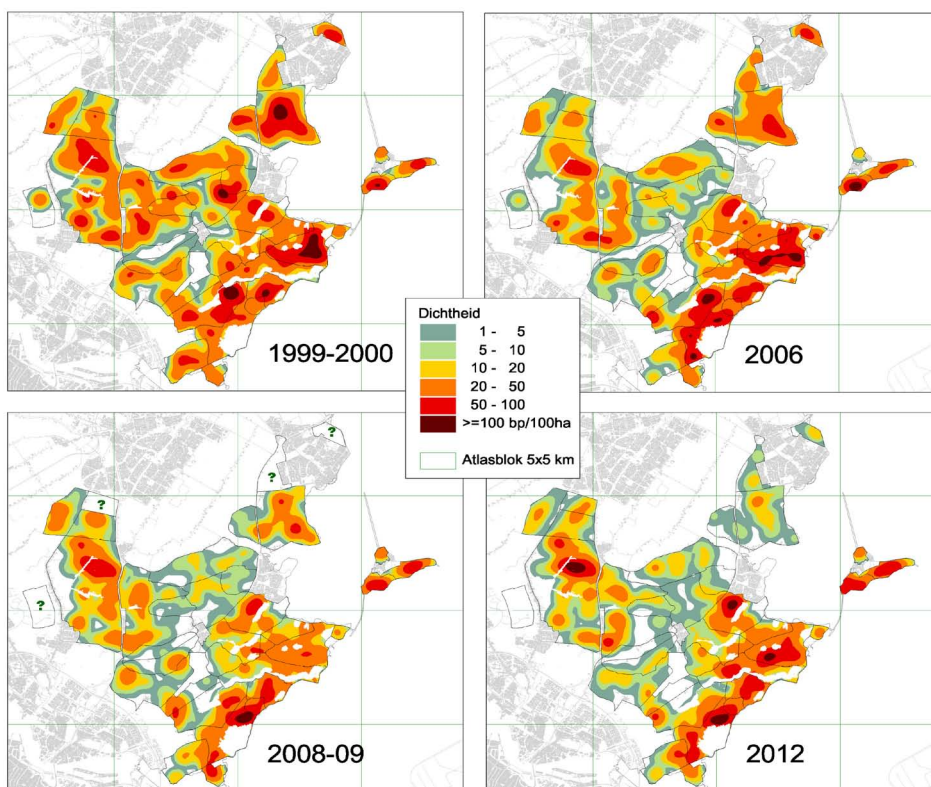
Figuur 4.11 Dichtheden van meetsoorten SNL (N13.01 zie §3.3) binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) op percelen met het natuurbeheertype N13.01 (Vochtig weidevogelgrasland) en N10.02 (Vochtig hooiland), uitgesplitst naar drie deelgebieden, het Ilperveld e.o., Varkensland e.o. en Waterland Oost in 2012. NB: het natuurbeheertype N10.02 komt in de deelgebieden Varkensland e.o. en Waterland Oost (vrijwel) niet voor.

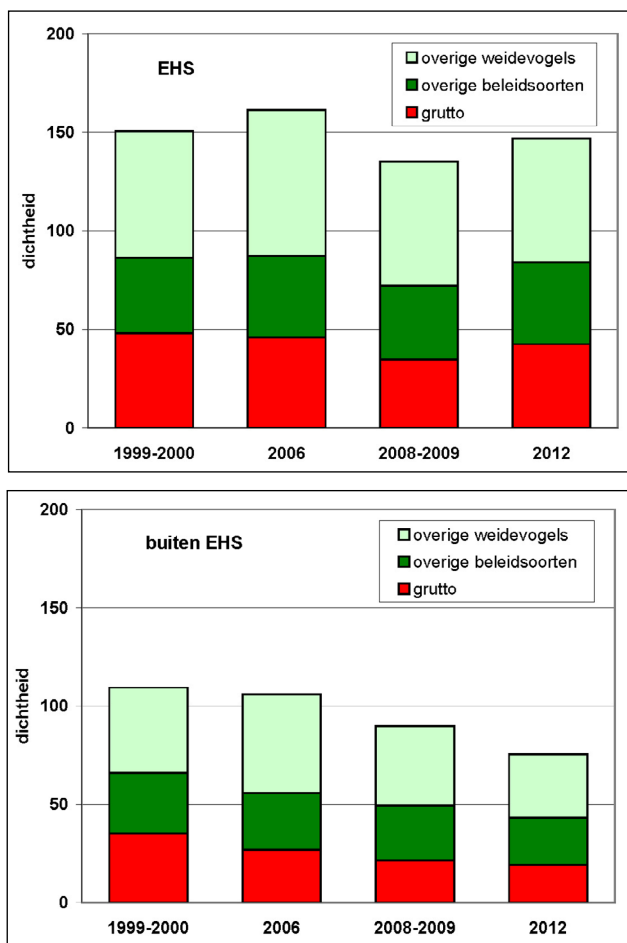
Figuur 4.10 Verdeling van de oppervlakte SNL-A01 contracten over gruttokerengebied, weidevogelkerengebied en buiten weidevogelleefgebied in het zuidelijk deel van Waterland in 2012, op grond van de weidevogelleefgebieden volgens het vigerend beleid en volgens een fictieve indeling op grond van de gegevens uit 2012.

Figuur 4.12 Dichtheid (aantal broedparen per 100 ha) van beleidsoorten in het zuidelijk deel van Waterland in 1999-2000, 2006, 2008-09 en 2012. Bron: Provinciale Natuurinformatie Noord-Holland, Weidevogelmonitor Laag Holland 2006, Weidevogelmonitor Noord-Holland 2009, Staatsbosbeheer/Sovon 2008.

Figuur 4.13 Dichtheid (aantal broedparen per 100 ha) van de grutto in het zuidelijk deel van Waterland in 1999-2000, 2006, 2008-09 en 2012. Bron: zie figuur 4.12.

Figuur 4.14 Dichtheden van grutto, overige beleidsoorten en overige weidevogels binnen (bovenste grafiek en buiten (onderste grafiek) de Ecologische Hoofdstructuur* (EHS) in het zuidelijk deel van Waterland in 1999-2000, 2006, 2008-09 en 2012. (*gerealiseerde natuur met toegekende natuurbeheertypen N10.02, N12.02 en N13.01)

5. Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

De volgende bevindingen hebben alleen betrekking op het onderzoeksgebied, namelijk het zuidelijk deel van Waterland.

5.1 Samenvatting

- Het zuidelijk deel van Waterland is een van de belangrijkste weidevogelregio's in Noord-Holland. Het gebied is vooral van belang voor watersnip, grutto en tureluur. Van de watersnip broedt meer dan 50% van de totale Noord-Hollandse populatie in dit gebied. Voor grutto en tureluur is dit aandeel ongeveer 15%.
- Binnen het gebied komen grote verschillen in dichtheden en soortenrijkdom voor. Hoge dichtheden en een hoge soortenrijkdom komen vooral voor in natuurgebieden en/of gebieden met een hoog waterpeil.
- Bijna 90% van het gebied is aangewezen als weidevogelleefgebied, voor het overgrote deel als gruttokerngebieden. In de gruttokerngebieden is de dichtheid van weidevogels ongeveer drie maal zo hoog als in de weidevogelkerngebieden en gebieden buiten het weidevogelleefgebied.
- Binnen de natuurgebieden zijn er duidelijke verschillen in dichtheden tussen de deelgebieden IJperveld, Varkensland en Waterland Oost. De dichtheden zijn het hoogst in Waterland Oost en het hoogst in Varkensland.
- Het natuurgebied (EHS) is van groot belang voor weidevogels. Enkele soorten broeden vrijwel uitsluitend in natuurgebieden, van de grutto broedt ongeveer 40% van het aantal broedparen in het onderzoeksgebied in de natuurgebieden. Binnen de natuurgebieden is de dichtheid van weidevogels veel hoger dan buiten de natuurgebieden. De hoogste dichtheden komen voor op percelen binnen de natuurgebieden waar ook contracten voor agrarisch natuurbeheer (SNL A01) zijn afgesloten.
- Percelen met agrarische natuurbeheer herbergen meer weidevogels dan de percelen zonder agrarisch natuurbeheer. Verder zijn de dichtheden op de percelen met beheertypen met een rustperiode veel hoger dan op percelen met legselbeheer.
- Uit de vergelijking van de ruimtelijke patronen van de vier tellingen in de periode 1999-2012 blijkt dat weidevogels zich steeds meer terugtrekken naar kleinere gebieden die bijna altijd samenvallen met natuurgebieden en/of gebieden met hoge waterpeilen.
- Binnen de natuurgebieden is de afname van weidevogels in

de periode 1999-2012 veel kleiner dan die buiten de natuurgebieden. Bijvoorbeeld bij de grutto bedraagt de afname in de natuurgebieden ongeveer 12%, buiten de natuurgebieden bijna 50%.

5.2 Conclusies

- In de periode 1999-2012 is het totaal aantal van de beleidssoorten met ongeveer een kwart afgenomen. De afname bij de grutto bedraagt ongeveer 35%. Als we naar de laatste drie jaar kijken lijkt er stabilisatie op te treden voor het gehele onderzoeksgebied. Dit geldt voor de EHS en voor sommige gebieden buiten de EHS, bijvoorbeeld Marken en delen van Waterland Oost.
- Op grond van de gegevens uit 2012 blijkt dat van de 27 gruttokerngebieden vijf en van de vier weidevogelkerngebieden twee niet meer voldoen aan de criteria. Deze verschuivingen treden op in het centrale deel van het onderzoeksgebied waar veelal agrarische gronden liggen met een laag waterpeil.
- Omdat een deel van de weidevogelleefgebieden niet meer voldoet aan de criteria zou thans ruim een kwart van oppervlakte met contracten voor agrarisch natuurbeheer buiten het weidevogelleefgebied liggen.
- Op het beheerpakket 'Weidevogelgrasland met rustperiode' worden hogere dichtheden aangetroffen dan op het beheerpakket 'Weidevogelgrasland met legselbeheer'. Hierbij moet worden aangetekend dat binnen de gebiedsplannen wordt gestreefd de pakketten weidevogelgrasland met rustperiode op de meest kansrijke plekken (met veel weidevogels) af te sluiten.
- De natuurgebieden in het zuidelijk deel van Waterland zijn in toenemende mate van belang voor weidevogels, en dus ook voor realisatie van het provinciale beleid. De combinatie EHS en agrarisch natuurbeheer lijken het meest gunstig. Om inzicht te krijgen in de factoren die dit bepalen is een nadere analyse gewenst.
- Natuurgebieden met beheertype N13.01 voldoen gemiddeld genomen aan de kwaliteitscriteria voor wat betreft de dichtheid die voor dit beheertype gelden.
- Uit de verschillen in dichtheid in de natuurgebieden (EHS) blijkt dat de omstandigheden voor weidevogels in het deelgebied Waterland Oost kennelijk beter zijn dan in de deelgebieden Varkensland e.o. en IJperveld e.o.

- Op grond van de dichtheden en soortenrijkdom zijn de natuurgebieden en gebieden met een hoog waterpeil van groot belang voor weidevogels.

5.3 Aanbevelingen

- Om het SNL A optimaal in te zetten is het van belang dat de provincie, in overleg met de gebiedscoördinator van Laag Holland en de ANV WLD, kritisch kijkt naar de ligging van de verschillende beheerpakketten. Extra aandacht vragen de gebieden die op dit moment niet meer voldoen aan criteria van de weidevogelleefgebieden.
- Buiten de EHS zijn grote verschillen in aantalsontwikkeling van weidevogels geconstateerd. Het is van belang om de sleutelfactoren voor gunstig beheer nader te onderzoeken.
- De natuurgebieden zijn van groot en toenemend belang voor de weidevogels. Binnen de natuurgebieden zien we verschillen in dichtheid van weidevogels. Van belang is inzicht te krijgen waardoor die verschillen worden veroorzaakt. We stellen voor dat de provincie de geconstateerde verschillen met de beheerders te bespreken en dat zijn nader onderzoek laat uitvoeren waardoor de verschillen in natuurgebieden worden veroorzaakt. Een aanknopingspunt hiervoor is het Opkrikplan dat voor Waterland Oost is opgesteld.
- Wij adviseren de provincie om bij het omzetten van natuurbeheertype N.00.01 (nog om te vormen natuur) naar een weidevogeldoelstelling, de abiotische omstandigheden zoals waterhuishouding, kritisch te bekijken.

Literatuur

Provincie Noord-Holland. 2009. Weidevogelvisie Provincie Noord-Holland. Provincie Noord-Holland, Haarlem.

Provincie Noord-Holland. 2011. Structuurvisie Noord-Holland 2040. Provincie Noord-Holland, Haarlem.

Teunissen, W.A., A.G.M. Schotman, L.W. Bruinzeel, H. ten Holt, E.O. Oosterveld, H. H. Sierdsema, E. Wymenga en Th.C.P. Melman, 2012. Op naar kerngebieden voor weidevogels in Nederland. Werkdocument met randvoorwaarden en handreiking. Alterra-rapport 2344, Wageningen-UR. Nijmegen, SOVON Vogelonderzoek Nederland, SOVON-rapport 2012/21, Feanwâlden, Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, A&W- rapport 1799.

Van 't Veer, R. & C.J.G. Scharringa, 2008. Weidevogelonderzoek 2006. Analyse en interpretatie van de aangetroffen soorten en dichtheden in 30.000 ha weidevogelgebied. Landschap Noord-Holland, Castricum.

Van 't Veer, R., H. Sierdsema, C.J.M. Musters, N. Groen, W.A. Teunissen, 2008. Weidevogels op landschapsschaal. Ruimtelijke en temporele veranderingen. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Ede.

Van 't Veer, R., N. Raes & C.J.G. Scharringa 2010. Weidevogels in Noord-Holland; ecologie, beleid en ontwikkelingen. Landschap Noord-Holland, Heiloo & Van 't Veer & De Boer Ecologisch Advies- en Onderzoeksbureau, Jisp.

Van Dijk A.J. & A. Boele 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Visbeen, F., C.J.G. Scharringa, D. Hoogeboom, 2011. Opkrikplan weidevogelleefgebied Waterland Oost. Landschap Noord-Holland, Heiloo.

Gebruikte GISdata

Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN): Rijkswaterstaat Data-ICT-Dienst, Servicedesk Data, Delft

PNI weidevogeldata 1999-2012: Provincie Noord-Holland¹

Weidevogelleefgebiedenkaart: Provincie Noord-Holland, 2011

Peilgegevens: Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

Top10NL: Topografische Dienst Kadaster

Ecologische Hoofdstructuur: Provincie Noord-Holland, 2011

¹Hierin zijn ook opgenomen weidevogeldata van de weidevogelmonitor Laag Holland 2006, Weidevogelmonitor Noord-Holland 2009, Staatsbosbeheer/Sovon 2008.

